№ 48 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 25 **1898** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 25 № 48

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՆԵՐԿԱՅ **1898** ԹՒԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ
(26-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ «ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՕՐ ԲԱՑԻ ՏՕՆ ԵՒ ՏՕՆԵՐԻՆ ՅԱՋՈՐԴ ՕՐԵՐԻՑ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկյուն)։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով։ Բառին վճարվում է 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խրատական դաս. Առաջին քայլ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մենամարտութիւն և պատիւ. Բուրժուան թէ աշխատաւորը. Հայոց թատրօն. Նամակ Վաղարշապատից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ֆրանսիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը.

ԽՐԱՏԱԿԱՆ ԴԱՍ

Ամերիկացիները, ծանօթանալով մեր երկրի հետ և տեսնելով այն մեծ տարբերութիւնը, որ գոյութիւն ունի մեր աշխատաւորի և ամերիկական աշխատաւորի վարձատրութեան մէջ, ամենևին չեն վախենում, որ մեր էժան աշխատաւորը կարողանայ մրցել ամերիկական թանգ աշխատաւորի հետ։ Հոգ չէ, որ մեզանում հասարակ բանւորը ստանում է 50—80 կոպէկ, իսկ ամերիկական բանւորը երկու դօլլար կամ 4 րուբլի, դարձեալ Ամերիկան աւելի էժան արդիւնքներ է արտադրում, քան մեր երկիրը։ Ամերիկացիները զարմանում են այն հայեացքների վրա, որոնք գոյութիւն ունեն Ռուսաստանում բանւորների մասին։ «Այստեղ, ասում են նրանք, մեծ նշանակութիւն չեն տալիս բանւորի յատկութիւններին և դրա փոխարէն աւելացնում են բանւորների թիւը։ Բանւորը չէ սիրում իր արհեստը, չէ սիրում այն գործիքները, որոնց վրա ամբողջ օրը բանում է, նա ապահոված չէ նիւթականապէս։ Մինչդեռ Ամերիկայում բանւորը բաւականաչափ ապահով մարդ է, փոքր ինչ դաստիարակված, սիրում է իր գործը ու արհեստանոցը և աշխատում է եռանդով և պարտաճանաչութեամբ»։

Շնորհիւ մի կողմից աշխատաւորի ապահով դրութեան, իսկ միւս կողմից այն ընդհանուր արդիւնագործական զարգացման, որ գոյութիւն ունի Ամերիկայում, այդ երկիրը համարձակ կերպով է նայում իր ապագային, չը վախենալով մրցումներից, մանաւանդ, երբ մրցումը բանւորի վարձատրութիւնը իջեցնելու վրա է հիմնված։ Ամերիկական բանւորը կապված է իր աշխատանքի հետ, ոգևորվում է նրանով, և իրան շրջապատող հանգամանքներից դրդված աւելի եռանդով և տոկունութեամբ է գործում։

Բագուի մէջ անգլիական նաւթագործների առաջին գործը եղաւ բարեփոխել բանւորների վիճակը և բարձրացնել նրանց վարձատրութեան գինը։ Մենք համոզված ենք, որ այդ բանը ամենևին դուր չէ գալիս մեր հայրենի նաւթագործներին և նրանք զայրացած են անգլիացիների վրա։ Բայց շուտով իրականութիւնը կապացուցանի, որ անգլիացիները շատ խելացի կերպով են ծրագրել իրանց գործը և աւելի լաւ բանւորներ կունենան, քան իրանց հարևանները։ Այդ համոզումը արդէն հաստատվել է Անգլիայի, Բելգիայի և մեծ արդիւնաբերական կենտրոնների շրջանում։ Միայն այն երկիրները, ուր դեռ տիրում են հին հասկացողութիւններ և նախապաշարմունքներ, չեն ըմբռնում, որ աշխատող դասակարգը պահանջում է բաւականաչափ ապահովութիւն, որպէս զի լրացնելով իր անհրաժեշտ պահանջները կարողանայ սիրով և աշխոյժով հոգալ և այն մարդկանց շահերի մասին, որոնք նրան գործ և պարապմունք են տալիս։

Մեզանում շահ են համարում զրկել բանւորին, հաւատացած լինելով, որ նրանից խլած իւրաքանչիւր կոպէկն էլ կաւելացնի գործատէրերի հարստութիւնը։ Իսկ եւրոպացիները հասկացել են, որ բանւորը առանց բաւարար վարձատրութեան արդիւնագործող ոյժ չէ և գործատէրերի բուն շահերը պահանջում են, որ բանւորը հնար եղածի չափ ապահոված լինի։ Եւ եւրոպացին մեզ յաղթում է, թէև աւել է տալիս բանւորին։ Մի՞թէ հասկանալի չէ թէ ո՞րն է լաւը, և մի՞թէ պարզ չէ, որ մենք էլ պիտի նոյնպէս վարվենք։

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼ

Պարիզի վճռաբեկ դատարանը ոչնչացրեց Էմիլ Զօլայի դէմ արձակած դատավճիռը, չենթարկելով այդ գործը երդուեալների ուրիշ դատարանի քննութեան։ Այն առհագին ջանքերից յետոյ, որ գործ դրեցին ֆրանսիական գեներալները հռչակաւոր վիպագրողին անպատճառ դատապարտելու համար, ընդհանուր կարծիք էր կազմվել, որ վճռաբեկ դատարանը կը թողնէ Զօլայի բողոքը առանց որ և է հետևանքի. իսկ եթէ կային և հակառակ կարծիքի տէր մարդիկ, դրանք համոզված էին, որ վճիռը կը բեկանվի այն հիման վրա, որ երդուեալների դատարանում տեղի էին ունեցել մի շարք ապօրինութիւններ, օրինակ, այն, որ դատարանի նախագահը, իրաւունք տալով գեներալներին խօսել ինչ ուզում են, զրկում էր Զօլայի փաստաբանին դրանց ասածները հերքելու իրաւունքից։ Բայց այդ կարծիքներից ոչ մէկն էլ ճիշդ չը դուրս եկաւ։ Վճռաբեկ դատարանը գտաւ մի բոլորովին անսպասելի պատճառաբանութիւն—այն, որ զինուորական մինիստրը իրաւունք չունէր դատ սկսել Զօլայի դէմ, քանի որ վերջինիս մեղադրանքները ուղղված են եղել ոչ թէ նրա դէմ, այլ զինուորական դատարանի անդամների դէմ։ Այդպիսով դուրս է գալիս, որ վճռաբեկ դատարանը վկայում է, թէ ֆրանսիական կառավարութիւնը այն աստիճան անտեղեակ է երկրի օրէնքներին, որ նոյն իսկ չը գիտէ թէ ինչպէս պէտք է մի գործ սկսել։ Եւ այդ հանգամանքը այնքան տարօրինակ է թւացել պարլամէնտի անդամներին, որ, ինչպէս հաղորդեց երէկվայ հեռագիրը, այս մասին արմատականները հարցապնդում արեցին, որին Մելին պատասխանեց, թէ զինուորական մինիստրը կը հրաւիրէ զինուորական դատարանի անդամներին և կը հարցնէ թէ արդեօք նրանք կամենո՞ւմ են դատ սկսել Զօլայի դէմ...

Մենք չը գիտենք թէ Ֆրանսիայում ինչ մասնաւոր օրէնքներ են սահմանված դիֆֆամացիայի վերաբերմամբ։ Բայց թէ լօգիկան և թէ իրաւագիտական ընդհանուր սկզբունքները այնպէս են թելադրում, որ վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանութիւնը շատ էական, շատ հաստատ չէ կարող համարվել։ Զինուորական մինիստրը, իբրև ներկայացուցիչ և գլխաւոր ղեկավար զօրքի, կարող էր պահանջել, որ դատարանի միջոցով վերականգնվի իր տեսչութեան ենթարկված հիմնարկութիւններից մէկի պատիւը, մի հիմնարկութեան, որի պաշտօնական գործավարութիւնն է առիթ տուել Զօլային գրել իր նշանաւոր մեղադրական նամակը։ Այդ հանգամանքը կշռտանում է մանաւանդ Զօլայի դէմ յարուցրած մեղադրանքի էութիւնից։ Երդուեալների դատարանի առաջին նիստում կարդացվեց զինուորական մինիստրի ներկայացրած գանգատը, որի մէջ պարզ ասված է, թէ Զօլայի դէմ դատ սկըսվում է նրա նամակի այն կէտի համար, ուր ասված է թէ զինուորական դատարանը արդարացրել է Էստէրհազիին իրան տրված հրամանի պատճառով։ Իսկ ո՞վ կարող է հրաման տալ դատարանին, բացի զինուորական մինիստրութիւնից։ Հետևաբար ինքը, մինիստրութիւնն էլ այդ դէպքում վիրաւորանք ստացածներից մէկն է երևում։ Ահա թէ ինչու վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանութիւնը չը պէտք է համարել շատ հիմնաւոր և նրա բերած հանգամանքը այնքան մեծ և նշանաւոր, որ թոյլ տայ ոչնչացնել մի գործ, որը այնքան աղմուկ հանեց։ Աւելի արդարացի կը լինի ենթադրել, որ վճռաբեկ դատարանը բացել է մի միջին ճանապարհ. գտնելով մի չէզոք պատճառ, նա մաքրեց Ֆրան-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

Նա քաշեց, տարաւ մելիքին իր սենեակը։ Այդտեղ նա ծիծաղելով ասաց.

—Ես լսեցի ամեն ինչ, ես ականջ էի դնում դրան ետևից։ Դու զուր ես ասում թէ ոչ մի ճար չը կայ։

—Ճարը գտել ես դու քո մօր հետ, սառն կերպով պատասխանեց քեռին։

—Ես գտել եմ, վաղուց եմ գտել։ Ինչ էլ անէք ամենքդ, բայց չէք կարող անել, որ ես Մելիք-Յուսէֆնի աղջիկը չեմ։

Նա հանեց իր ծոցից փոքրիկ խէնջարը և պինդ սեղմեց իր ձեռքերի մէջ։

—Ահա ճարը, ասաց նա։—Այս փոքրիկ և սիրուն բանը պիտի կոխվի նրա կրծքի տակ. եթէ այդ չաջողվի, ես ինքս մինչև կոթը կը խրեմ իմ կրծքի մէջ...

Այժմ Մելիք-Աւանի դէմքի վրա երևաց մի հեգնական ժպիտ. ճարը շատ էր չնչին...

—Դու չես հաւատում... Դու էլ ես քարացել, քեռի, բայց դու՞ չէիր, որ ինձ այնքան սիրում էիր... Ե՞րբ եմ ես քեզ մօտ սուտ ասել. Երբ ես դու խաբվել ինձանից...

—Այժմ էլ կը հաւատայի, եթէ...

—Եթէ...

—Զասէին որ դու սիրահարված ես թիւրքի վրա...

—Դրան չեմ հաւատում։ Հաւատա, քեռի։ Ես սիրահարված եմ ճիշդ այնպէս, ինչպէս փոքրիկ սարդը սիրահարվում է իրանից հինգ անգամ մեծ ճանճի վրա։ Չես տեսել թէ ինչպէս մի խեղճ, փոքրիկ միջատ ընկնում է իրանից մեծի ետևից, հալածում է նրան ծածուկ և յարմար րոպէի է սպասում նրան սպանելու համար։ Ես սիրահարված եմ... Վկայ է այս հրաշալի խէնջարը, որ իմ ծոցում է ապրում, որին ես ուխտ եմ արել, իբրև մի սրբութեան։ Սա ինձ հաստատ խօսք է տուել, որ ինձ կուղարկէ գերեզման, եթէ իմ ձեռքը դողայ այն ահաւոր րոպէին և թիւրքը ազատվի սրա բերանից։ Սա պողվատի երդումն է կերել թոյլ չը տալ, որ պիղծ ձեռք դիպչի Մելիք-Յուսէֆնի աղջկան։ Նայիր, չես հաւատում...

Երկուսն էլ լուռ նայեցին արծաթապատ զէնքին. երկուսն էլ մի և նոյն հարցն էին տալիս նրան. «Ճի՞շդ է։»

—Մենակ ես չեմ սիրահարված, ասաց Գայիանէն.—մեր բոլոր աղջիկներն են ինձ պէս։

Մելիքը մի հարցական հայեացք գցեց նրա վրա։ Իսկ աղջիկը յանկարծ սկսեց աղաչել նրան։

—Քեռի, սիրելի քեռի, դու ամենքի մեծն ես, դու աշխարհի տէրն ես, քո խօսքը հրաման է ամենքի համար։ Մի բարերարութիւն արա մեզ, մինչև հիմա էլ չես խղճայ...

Յուզված, բեկբեկուն ձայնը կրակոտ էր, սքանչելի։ Գեղեցիկ շրթունքները վարդեր էին դառել և շարժվում էին անդադար, այրում էին։ Մելիքը չը դիմացաւ այդ հմայքներին։ Նա զգաց նախկին Գայիանէի համն ու հոտը և քիչ մեղմ ձայնով հարցրեց.

—Ի՞նչ ես ուզում։

—Այս փոքրիկ զէնքից քիչ կայ... Վաղը մարդիկ ուղարկիր, թող ման գան ամեն տեղ և քանիսը գտնեն, բերեն այստեղ։ Կանչիր բոլոր զինագործներին, թող նստեն, օր ու գիշեր երկաթ ու պողվատ ծեծեն, խէնջարներ շինեն։ Մեծերը չենք ուզում. ամեն մէկը այնքան լինի, որ տեղաւորվի աղջկայ ծոցում...

—Յետո՞յ։

—Յետոյ մի ահագին հարսանիք արա։ Մեզ ամենքիս մի օրում տուր թիւրքերին։ Նրանք չեն մերժի, նրանք ուրախ կը լինեն. և մի գիշերվայ մէջ որքան աղջիկ կայ, այնքան պողվատ կը ցցվի թիւրքերի կրծքում։

Համարձակ ծրագիրը առաջին անգամ ծիծաղ պատճառեց մելիքին։ Բայց Գայիանէն այնքան ոգևորված էր, այնքան հաւատում էր այդ մտքին, որ մելիքը սկսեց հերքումներ առաջ բերել. նա հնարաւոր համարեց քննել այդ յանդուգն միտքը։

—Դու միայն քո մասին կարող ես խօսել, ասաց նա։

—Խօսում եմ ամենքի կողմից։ Մեր գիւղում աղջիկ չը կայ, որ համաձայն չը լինի։ Մենք երդվել ենք աւետարանի վրա։

Նա յետ քաշեց պահարանի փոքրիկ վարագոյրը, ցոյց տուեց աւետարանը, որի կողքին դեռ մնում էին մոմերը։

—Ամեն մի սիրտ, որ մեզ հետ է, այստեղ երդվել է. ամեն մէկի շրթունքները համբուրել են այս սուրբ գիրքը։

—Բայց այդ գործը երկար կը տևի. իսկ բէկը քեզ ուզում է շուտով, չէ համբերում...

—Ի՞նչ անենք, նրան խաբելը դժուար չէ. մենք խօսք կը տանք, կարճ ժամանակ կը խնդրենք։ Ես միշտ պատրաստ եմ և նա իմ ձեռքից չի պրծնի... Բայց պէտք է որ բոլոր քոյրերը պատրաստվեն։ Մենք երդվել ենք միասին ընկնել...

Յանկարծ նա մի բան յիշեց և կանգ առաւ. դա մի վայրկեան էր, նա աչքը գցեց առաստաղին և հրաշալի կարմրութիւնը ծածկեց նրա ամբողջ դէմքը։

—Ես մոռացել եմ, բացականչեց նա մի անզուսպ, կատաղի հրճուանքով, որ միայն երեխաներին է կարող այդպէս վարակել։—Դեռ կան Սօնան, Գիւլ-Ջհանը, Մանիշակը... Դրանք էլ կը գան, քոյր կը դառնան... Դու չես արգելի, քեռի... Բայց արգելես էլ, նրանք քեզ չեն լսի... Օ՜, մենք շատ ենք, մենք կը յաղթենք...

Մոռացված զէնակիցները, կարծես, ցած իջան առաստաղից, ծիծաղեցին և ասացին որ այո, իրանք յետ չեն մնայ քոյրերից... Մելիքը ցնցվեց,

սխալի արդարադատութիւնը այն արտասովոր հանգամանքներից, որոնք յայտնվեցան Զօլայի դատի ժամանակ և ապշեցրին ամբողջ աշխարհը: Եւրոպայի առաջնակարգ փիպագրողը չի ենթարկվի մի այդպիսի դատարանի սահմանած պատժին.—դա առաջին պարտականութիւնն էր, որ պիտի կատարէր Ֆրանսիան, եթէ ուզում էր ազատ մնալ խայտառակութիւնից: Եւ այդ պարտքը կատարելու համար Ֆրանսիական դատարանը նոյն իսկ ոգիտութեան վկայական տուեց Ֆրանսիական կառավարութեան:

Այժմ հարցը պարզ է: Ֆրանսիան համոզվեց, որ չէ կարելի ոտնակոխ անել արդարադատութեան տարրական պահանջները. նա իմացաւ, որ բացի հայրենասիրութիւնից գոյութիւն ունի և մի քաղաքակիրթ, ազատ և արդարասէր ազգի պատիւը: Առաջին քայլն արդէն արված է: Մընում է տեսնել երկրորդ և աւելի խոշոր քայլը: Եթէ չեն վախում լոյսից, եթէ կամենում են պարզել ճշմարտութիւնը, զինւորական դատարանի անդամները նոր դատ կը սկսեն և մենք ներկայ կը լինենք Զօլայի գործի մի նոր քննութեան: Գոնէ այն ժամանակ արդարադատութիւնը սեղմված չը լինի. գոնէ այն ժամանակ ազատ խօսքը պիտի յաջողեն պաշտպանել իրանց բոլոր օրինական միջոցներով: Ամբողջ աշխարհը վրդովված էր Զօլայի առաջին դատից: Գոնէ այժմ մարդկութիւնը առիթ կունենայ հաւատալու թէ ոչ զինւորի կրունկը, ոչ էլ մի ուրիշ կողմնակի հանգամանք չի յաջողվի ոտնակոխ անել արդարութիւնը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏԻՒ

(Շարունակութիւն)

Անձնաւորութեան զարգացման էվօլիւցիան հին աշխարհում, միջին դարերում և նորագոյն ժամանակներում դասախօսը նկարագրեց վառ գոյներով, բազմաթիւ պատմական օրինակներ բերելով: Հին աշխարհը գաղափար, հասկացողութիւն չունէր անհատականութեան և անձնական պատւի զգացումի մասին. անձնաւորութիւնը ոչ մի արժէք և նշանակութիւն չունէր. նա գիտէր միայն հաւաքական անձնաւորութիւնը, պետութիւնը և ճանաչում էր միայն հաւաքական, ազգային, պետական պատւի զգացումը: Յուլիոս Կեսարը, նա, որը ցանկանում էր գիւղում առաջինը լինել, որպէս զի քաղաքում երկրորդը չը լինի, նա, որ այնքան փառաւոր յաղթութիւններ էր տարել, սենատում Կատոնի բերանից ամենածանր հայհոյական խօսքեր լսեց իր հասցէին, բայց ամենևին չը վիրաւորվեց. Ագրիպպան, հռոմէական հռչակաւոր զօրապետը, Հռոմի պանտէօնի տաճարը կառուցանողը, մի օր մի երիտասարդի կողմից ամենանախատական խօսքեր լսեց և բաւականացաւ միայն ասել իր կողքին նստած Հօրացիոս բանաստեղծին. «Բարեկամ Հօրացիոս, մի քիչ խայթիր գրչովդ այդ երիտասարդին:» Բայց այդ մի և նոյն Կեսարը, Ագրիպպան կատաղի առիւծներ էին դառնում, երբ մէկը յանդգնում էր ամենափոքր վիրաւորական և նախատական խօսք ասել հռոմէական զինանշանի, պատւի և համբաւի մասին: Անձնաւորութիւնը ոչ մի արժէք չունէր. հարիւրաւոր, հազարաւոր անձեր կարելի էր զոհել հանրապետութեան, զօրքի պատւի համար. երբ Աննիբալը առաջարկեց Հռոմի սենատին փրկանք տալ 6000 հռոմայեցի գերիների համար և ազատել նրանց ստրկութիւնից, սենատը պատասխանեց. «Մենք չունենք այդպիսի զինւորներ, որոնք թոյլ տային իրանց ողջ ողջ գերի բռնվել:» Եւ 6000 անձինք ջարդվեցին: Հաւաքական, պետական պատւի զգացումը այնքան զօրեղ էր հին-աշխարհում, որ հռոմայեցի զօրապետներից մէկը իր միակ սիրելի զաւակին գլխատել տուեց այն պատճառով, որ նա, առանց իր հրամանի, շտապել էր յարձակվել իր զօրքով թշնամու վրա, թէև փառաւոր յաղթութիւն էր տարել և ջարդել թշնամուն: Հին-աշխարհում մենամարտութիւնը ևս գոյութիւն ունէր, բայց մենամարտութիւնը կատարվում էր, երբ պէտք էր մի հաւաքական խնդիր լուծել, կամ հաւաքական պատւի վիրաւորանքը սրբել. անձնական վիրաւորանքի համար մենամարտելու սովորութիւնը անյայտ էր: Երկու թշնամի բանակները շատ անգամ յաղթութիւնը որոշում էին մենամարտութեամբ. դրա օրինակը նոյն իսկ Աստուածաշնչում կայ—Դաւիթի և Գողիաթի մենամարտութիւնը:

Քրիստոնէական կրօնը առաջինն եղաւ, որ բարձրացրեց անձնաւորութեան արժէքը, պատիւը. այդ օրից անհատական զգացումը, անձնաւորութեան յարգը սկսում է զարգանալ: Այդ զարգացման քիչ չեն նպաստում գօթական, վանդալական, ալլէման բարբարոս ցեղերը, որոնք կործանելով հռոմէական կայսրութիւնը, թագաւորում են նրա աւերակների վրա, բայց որոնց մէջ խիստ զարգացած էր անհատականութիւնը. զօրապետի և զինւորի մէջ ոչ մի տարբերութիւն չը կար. ամենքը հաւասար և ազատ էին:

Ապա անցնելով միջին դարերին, դասախօսը երկար կանգ առաւ մանաւանդ ասպետութեան և խաչակիրների արշաւանքի վրա, սարսափելի գոյներով նկարագրեց միջնադարեան ասպետութեան վարք ու բարքը, նրա սոսկալի և անհաւատալի անգթութիւնը գիւղացիների և ճորտերի վերաբերմամբ: Ասպետութիւնը պատւի զգացման գոյութիւնը ենթադրում էր միայն տէրերի, ֆէօդալների, ասպետների մէջ և դրա համեմատ էլ գործադրում էր մենամարտութիւնը: Ամէն մի աւատական իշխան իր ամրոցի մէջ ինքնակալ տիրապետող էր համարում և զգում իրան և իր հակառակորդ իշխանի հետ իր վէճը վճռում էր մենամարտութեամբ, հաւաքական մենամարտութեամբ, որին մասնակցում էին բոլոր վասսալները. իսկ ճորտերի հետ վարվում էին իբրև անբան անասունների հետ:

(Կը շարունակվի)

ԲՈՒՐԺՈՒԱ՞Ն ԹԷ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԸ

II

«Մշակի» № 10-ի մէջ տպված «Վերջը կը փոշմանէք» յօդուածի հեղինակ Հ. Ա. խորհուրդ է տալիս կապիտալիստներին մրցել օտարի դէմ, մի բան, որ կապիտալիստը ինքը անելու է առանց ուրիշների խորհրդի, որովհետև նրա համար դա կաշուի հարց է: Կապիտալիստը ամէն տեղ և միշտ կարողացել է ամենակատաղի կերպով պաշտպանել իր շահերը և երբէք կարօտութիւն չէ զգացել ինտելիգենցիայի խորհուրդներին: Մեր կապիտալիստն էլ նոյնը անում է և կանէ: Կայ մի դասակարգ, որ իսկապէս կարօտ է խորհուրդների, օգնութեան և դա—գործաւոր դասակարգն է:

Կովկասի արդիւնաբերական գործը աւելի և աւելի զարգանում է մանաւանդ վերջին ժամանակներում: Արդիւնաբերութեան զարգանալը պահանջում է բանւորական ույժեր, որոնք վերցվում են մեր գիւղից, ուր գիւղացին ճնշվելով մի կողմից հողի պակասութիւնից, միւս կողմից մեր վաշխառուներից, ստիպված թողնում է գիւղը և դիմում է քաղաք աշխատանք ճարելու: Լինելով սակաւապէտ և նեղ դրութեան մէջ, նա բաւականանում է շատ փոքր վարձով և այդպիսով միջոց է տալիս մեր կապիտալիստին աւելի և աւելի հարստանալ, այդպիսով գրաւելով օտար կապիտալիստին, որը իր երկրում երբէք այնքան օգուտներ չէր կարող ստանալ, ինչքան Կովկասում: Եւ իսկապէս, եթէ համեմատելու լինենք հանքերում աշխատող դասակարգի դրութիւնը մեզանում և ուրիշ երկիրներում, մենք կը կանգնենք այն տխուր իրողութեան առաջ, որ մեր գործաւորը թէ իր մտաւոր և բարոյական պահանջներով, և թէ իր տնտեսական դրութեամբ անհամեմատ ստոր է կանգնած, քան նոյն տեսակ մարդը քաղաքակրթված երկիրներում: Ճիշդ է, մեր գործաւորը մի և նոյն ժամանակ հնում է և երկրագործ. նա ունի գիւղում մի կըտոր հող, որը նա ինքն է վարում, կամ վարել է տալիս ուրիշին, իսկ բանւորութիւնը, որը շատ անգամ լինում է ժամանակաւոր, միայն կողմնակի աշխատանք է նրա համար: Բայց այսպէս երկար չէ կարող տևել. կապիտալիզմի զարգանալը առաջ կը բերէ և այլ տեսակի գործաւոր դասակարգ: Մեր գիւղացին, աշխատաւոր մարդը կանգնած է կրթութեամբ շատ ցածր աստիճանի վրա. այդ մենք գիտենք և արտասուքներ ենք թափում: Մեր գիւղացին, ընկնելով քաղաք, չէ կարողանում դիմադրել քաղաքի անբարոյականացնող մթնոլորտին և խրվում է ամենազզւելի անբարոյականութեան մէջ, անցկացնելով իր կեանքը քարվանսարաներում թղթախաղով և արբեցողութեամբ. կեանք մաշեցնելով պոռնկանոցում, գիւղի թարմ ույժը ջլատվում, այլասեռվում է: Այդ էլ մենք գիտենք և կրկին բաւականանում ենք արտասուքներ թափելով: Ահա երևոյթներ, որոնց մասին հարկաւոր էր մտածել, որոնց պէտք էր լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձնել մեր մամուլի մէջ:

Գուցէ յօդուածագիրը մեզ կը պատասխանէ, որ նա հոգ տանելով Կովկասի ապագայ տնտեսական դրութեան մասին, հոգ է տանում մի և նոյն ժամանակ և մեր մշակի ապագայի մասին: Հոգ տարէք մշակի մասին այժմ և այժմ էլ աշխատեցէք ուսումնասիրել նրա դրութիւնը, փոխանակ կերակրելու նրան ապագայի յոյսերով: Մեր գործաւորի համար բոլորովին մի և նոյն է, թէ նրան ով է շահագործելու—իր հայրենակի՞ցը, թէ օտար երկրացին. նա միշտ գնալու է այնտեղ, ուր իրան աւելի լաւ է զգում, և չեմ կարծում, թէ գուցէ «ազգասիրութիւնից» դրդված, նա գերադասէ շահագործվել իր հայրենակցից, քանի որ իր այդ պ.պ. հայրենակիցների մօտ, ինչպէս վկայում է նոյն իսկ պ. յօդուածագիրը, նա իրան աւելի վատ է զգում, աւելի վատ է վարձատրվում:

Ա. Մ.

Բեռլին.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

(Բագուի խմբի եօթերորդ ներկայացումը)

Մարտի 22-ին, Բագուի խումբը, ի նպաստ մեր շնորհալի դերասան Պետրոսեանի, խաղաց Պոտապենկօի «Կեանք» պիէսը, թարգմանութիւն Ա. Մուրադբէգեանի: Դրամայի հերոսը՝ հասարակական գործիչ-պրոֆէսօր, համոզված իդէալիստ և մի և նոյն ժամանակ անզօր կեանքի մէջ, Բելօզերօվ, շատ վատ է ճանաչում մարդկանց և աւելի կանանց: Նա սիրում է գիտութիւնը ոչ միայն խելքով, այլ և սրտով. նա ոչ միայն ընդունակ գիտնական է, այլ և զօրեղ սկզբունքի տէր մարդ: Ուսումնասիրել գիտութիւնը նրա համար՝ նշանակում է զոհել անձնական երջանկութիւնը, «ես»-ը: Հեղինակին ընդհանրապէս աջողվել է ստեղծել «կենդանի անձնաւորութիւն» իդէալիստ-պրոֆէսօրից, որովհետև լինելով գիտնական՝ նա կրում է իր մէջ թէ մարդ-անհատի և թէ գործիչի լաւ կողմերը: Ահա այդպիսի մի մարդ հանդիպում է մէկ օրիորդի, հիւանդ, մահամերձ մօր անկողնու մօտ, յափշտակվում է նրա երեխայական անմեղութեամբ, և ամուսնանում է, երկար չը մտածելով, թէ արդեօք համապատասխան կը լինի՞ իրան իբրև ամուսին, թէ ոչ: Օլգան անսիրտ և չար կին չէ. ունի և սիրտ, և սիրելու ընդունակութիւն և մինչև անգամ կամք անարատ մնալու համար: Սա սիրում է ամուսնուն, իբրև բարի, վսեմ մարդուն, բայց այս բոլորը անգիտակցական առաքինութիւն է, կոպիտ զգացմունք... Օլգան չէ հասկանում և չէ գնահատում իր ամուսնուն իբրև մ ա ր դ. նա անտարբեր է դէպի նրա հոգեկան ձգտումները, գիտնական զբաղմունքները: Սիրում է հագնվել, զուարճութեան մէջ անցկացնել ժամանակը: Սակայն ամուսինը այս զուարճութեան համար ժամանակ չունի... Եւ ահա հողը պատրաստ է ամէն տեսակ թիւրիմացութեան համար, որից օգտվում են պրոֆէսօրի նախանձոտ ընկերները՝ սրա ընտանեկան պատիւը արատաւորելու համար: Եւ Օլգան, անգիտակցաբար, տանում է ամուսնուն դէպի կորուստը...

Պիէսի արտաքին կազմը թոյլ է, բայց հոգեբանական հիմունքները պահպանված են, մանաւանդ առաջին երկու գործողութեան մէջ: Ունի և տեխնիկական պակասութիւններ, օրինակ՝ ազգական-կնոջ գալը և նրա աւէ-կօսէները, որ կարելի է բոլորովին հանել, օպերացիայի մի անինթարթում կատարելը, բժ. Զագնիցկու երկրորդ անգամ գալը: Երրորդ գործողութեան մենախօսութիւնը անբնական է, նոյն իսկ ձանձրալի. այստեղ արտասանած ամէն մի խօսքը ցոյց է տալիս պրոֆէսօրի փոքրոգութիւնը, որը հակասում է առաջին գործողութեան իդէալիստ-պրոֆէսօրին. վերջապէս մահվան րոպէներին արտասանած խօսքը բարոյականութեան մասին, խրատը ուսանողներին, ոգևորութիւնը առաւօ-

---

լսելով իր երկու աղջիկների և եղբօր աղջկայ անունները: Երբեմն էլ կանչում էր Գայիանէն, կարծես խնջոյքի էր կանչում, կարծես մի հանդէս էր սարքել, որի մէջ բոլոր քոյրերը պիտի հրճվէին, թռթռային, ծիծաղէին մինչև տրաքվելը: Նրանք գալիս էին, և Գայիանէն դողում էր խորին բաւականութիւնից. նա տարածեց իր թևերը, կարծես գրկում էր նոր քոյրերին: Մէլիք-Աւանը շարժվեց տեղից, գնաց դէպի նրան և սեղմեց իր կրծքին:

—Նրանք էլ կը լինեն, ասաց Դիզակի տէրը մի խուլ, ախորժելի ձայնով:

Եւ սկսեց շոյել նրա հրաշէկ ճակատը: Նրա մէջ նորից բռնկվեց այն քնքշութիւնը, որով նա մի ժամանակ փայփայում էր այդ սիրուն երեխային և որը այժմ այրվում էր նրա գրկի մէջ, կարծես ուշաթափված էր, աշխարհից վերացած:

—Օ՜հ, քեռի, քեռի, մրմնջաց այդ կրակը և իր գլուխը թեքեց նրա ուսի վրա:—Մեզ Թիւրքերին տուր, քեռի...

Նա աղաչում էր, իսկ քեռին համբուրում էր նրան, հանգստացնում էր իր գգուանքներով: Դժուար չէ կատարել այդ աղաչանքը: Բայց...

—Աղջիկները ազատեն մեզ, արտասանեց նա հազիւ լսելի ձայնով:

Խօսում էր տղամարդի վիրաւորված ինքնասիրութիւնը... Ի՞նչպէս, տղամարդիկ նստեն, իսկ այս երեխաները գնան...

—Մենք, մենք, պատասխանեց Գայիանէն:—Մենք լաւ ենք ձեզանից: Մեզ ուզում են... Մենք, օ՜հ, գեղեցիկ ենք... Իսկ ձեզ ատում են...

—Տեսնենք...

Այդ խօսքով մէլիքը վերջ էր տալիս նրա թախանձանքներին: Հաստատ, դրական բան չը կար: Տեսնենք, Աստուած, երևի, մի ճանապարհ ցոյց կը տայ... Բայց ինչ էլ լինի, պէտք չէ տաքանալ: Զահիլութիւնը փորձանք է. ամենալաւ մտքերն անգամ նա կարող է փչացնել իր խակութեամբ. իսկ Գայիանէն շատ է խակ. ահա այժմ նա քրտնել է, մինչդեռ ոչինչ չը կայ մէջտեղ:

Գայիանէն չէր ուրանում, որ ինքը շտապում է, այրվում է: Նա գիշերները քուն չունի, նրա միտքը միշտ իր փոքրիկ խէնջարի հետ է: Այժմ նա պատրաստ է համբերել, սառնասիրտ լինել: Որքան գոհ է. իրան լսեցին, այս անգամ չը ծաղրեցին: Տէր Աստուած, սա առաջին անգամն է... Եւ նա այլ ևս չէ պահում մէլիքին, միայն մի շնորհ է խնդրում նրանից:

—Կոյս Հեղինէին չը լսես, սիրելի քեռի... Այդ կինը սարսափելի լեզու ունի և կարող է քեզ պէս մարդուն էլ խելքից հանել:

—Տեսնենք, նորից կրկնեց Մէլիք-Աւանը:

Շէմքի մօտ, մթութեան մէջ, մէլիքին կանգնեցրին երկու ձեռքեր, որոնք յանկարծ պինդ փաթաթվեցան նրա ծնկներին: Մի և նոյն ժամանակ մէկը հեւալով թոթովեց.

—Ես էլ, քեռի, ես էլ...

Մէլիքը խոնարհվեց և տեսաւ Յովսէփին:

—Դու է՞լ ես գնում, հարցրեց նա:

—Ես կասեմ, եթէ չը ծիծաղես... Մի՛ ծիծաղիր, ես լաց կը լինեմ...

Բայց քեռին չը կարողացաւ չը ծիծաղել: Յովսէփը, կրակոտ արտասուքներ թափելով, խօսեց իր քրոջ մասին, կրկնեց նրա աղաչանքը: Քոյրիկը սուտ չէ ասում. նա արդար է ու խելօք, ինչպէս այն մեծ գիրքը, որ մայրիկը առել է Երիցմանկանց վանքից, փոխարէնը տալով մի ջուխտ եզ...

—Շատ լաւ, բայց դո՞ւ...

Պատասխանի փոխարէն Յովսէփը ցոյց տուեց իր գօտուց կախած փոքրիկ խէնջարը:

—Ինչի՞դ է... Աղջիկ չես որ Թիւրքի գնաս...

—Ո՛չ, աղաղակեց երեխան,—ես տղայ եմ...

Այդ հպարտութիւնը բոլորովին սազ չէր գալիս նրան: Մէլիքը նորից ծիծաղեց, բայց Գայիանէն հիացած էր. դարձեալ թւում էր նրան, թէ երեխան բարձրանում է, հասակ է քաշում և մեծանում է... Բայց դա ցնորք էր, որ չքացաւ մի ակնթարթում: Մէլիքն ասաց.

—Երանի կը լինէր, եթէ աղջիկ ծնվէիր, Յովսէփ: Գոնէ քեզ էլ մարդու կը տայինք... Բայց ոչ աղջիկ ես, ոչ տղայ...

Երեխան կուչ եկաւ, կարծես կայծակ խփեց նրան: Մէլիքը անցաւ, իսկ Գայիանէն գրկեց Յովսէփին, որ երերվում էր ուշաթափվածի նըման:

Քրոջ շունչն էր, որ հանում էր նրան այդ դրութիւնից: Քրոջ շունչը հաւատացնում էր, որ ոչինչ է մարդկանց կարծիքը, որ իրանք, այդ երկուսը, միասին կը լինեն և աջողութիւնը այժմ անկասկած է:

—Աջողութի՜ւն, դուրս թռաւ երեխայի բերանից:

Աջողութի՜ւն... Այս մի և նոյն խօսքը նոյն երեկոյեան արտասանում էր և Քէօսա-Մուխտարը: Նա էլ մեծ յոյս ունէր. նա էլ գիտէր որ անկասկած է աջողութիւնը:

—Սիրիացու գլուխը շատ է հաստ, ասաց Մուխտարը իր մօր նստած վիթխարի մարդուն, որ իր ծառաներից մէկն էր:—Հաստ գլուխը չի հասկանայ ոչ օգուտ, ոչ մեծերի պատիւ: Մուրադ-աղան յաղթվի այդ սև վայրենուց—ես չեմ թողնի: Նա քաջ է, բայց յիմար... Մենք մեր շահը չենք կորցնի, մենք յիմար չենք: Լսո՞ւմ ես, լաւ պատրաստիր մեր տղաներին: Հէնց որ ճանկենք հուրիին, պիտի փախչենք, փախչենք քամու պէս: Դու կէսօրից յետոյ կը սպասես իմ ցոյց տուած տեղը. յիշո՞ւմ ես. մեծ քարի մօտ, ձիերը սրբեցէք...

Վիթխարին վեր կացաւ, լուռ հաւանութեան նշան արաւ:

—Լաւ կը լինէր, եթէ Ահմէդը ինձ հետ լինէր, բայց ծեր աղուէսը չը հրապուրվեց մեր ոսկիներից. վնաս չունի, նա գոնէ ձայն չի հանի...

Մուխտարը ճանապարհ դրեց իր անխօս սարսափելին, նորից և նորից կրկնելով իր խրատները: Նա ինքն էլ չը մնաց տանը և իր քայլերը ուղղեց դէպի աղբանոցը: Ցուրտը նրան նեղեց. նա սրել էր ականջները, լսում էր, հոտոտում էր...

(Կը շարունակվի)

տեան հաւաքածութիւն, և մի քանի խորհրդաւոր արձանագրութիւններ—քանդակ չէին, որոնց կասկածն մինչեւ «թանգարանագէտներն» և ոչ բանակը կարդացել... Սակայն, չը նայած այդ պակասութիւններին, [illegible]

[illegible]

Thaleia

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

Մարտի 14-ին

Մի քանի օր ՚ի վեր մնալով Վաղարշապատում և փոքր ինչ մօտ ծանօթանալով տեղական [illegible]

[illegible] հասունների աղբի մէջ հազիւ մի տեղ է գտնում իր գլուխը դնելու, այն ինչ կուսակրօն հայ հոգեւորականը կահաւորած փառաւոր սենեակներում է անցկացնում իր անպատակ և ապարդիւն կեանքը: Ես ականատես էի, թէ ինչպէս ծառաները վանքի գոմանոցում մաքրում, լողացնում և քորում էին իրանց յանձնուած գոմէշներին և եզներին, սակայն խեղճ գաղթականը տարիների ընթացքում չէ տեսել և ոչ մի հոգեւորական, որ մխիթարէր և սփոփէր նրանց վիշտը: Նկարագրել մի առ մի գաղթականների թշուառ վիճակը, ես անկարող եմ: Դրա համար պէտք է հանճարեղ Զօլայի գրիչը, որպէս զի կարելի լինի ճշգօրէն նկարագրել մի կողմի վիշտն ու տառապանքը, իսկ միւս կողմի անմիտ ու անհոգ կեանքը: Ո՞ւր են այն հարիւրհազարները, որ վերջին տարիները յանուն գաղթականների էջմիածինը ստացաւ ազգից: Մի երկու անհամ ճաշակով կառուցված շինութիւնները միթէ կարող են արդարացնել այդ ահագին գումարները ստացողներին, որոնք անտարբեր նայում են վերջին թշուառութեան հասած գաղթականների վրա: Մարդ զայրանում է, տեսնելով մեր սեւագլուխների քարասրտութիւնը:

Բացի վանքի գոմանոցի գաղթականներից գիւղի մէջ ևս կան ապաստանած մօտաւորապէս 100 տուն գաղթականներ, որոնց կեանքը և բնակարանը թէև անհամեմատ աւելի լաւ և մաքուր է առաջիններից, սակայն սրանք ևս մեծ մասամբ զուրկ են սննդից և հացից: Տեղացի ունեւորները և Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղը իր սուղ միջոցներով հազիւ միայն կարողանում են կառավարել հարիւրից աւելի տեղացի չքաւոր ընտանիքներին և մասնաւոր օգնութեան հասնել սննդի, վառելիքի, հագուստեղէնի և բնակարանի կողմից հիւանդ գաղթականներին:

Այս նկարագրութիւնից յետոյ, այժմ ես, որպէս բժիշկ, դառնում եմ իմ նամակիս գլխաւոր նիւթին—հիւանդներին, որոնց թիւը այնքան շատ է, որ եթէ վանական բժիշկը լինի նոյն իսկ ամենաեռանդուն անձնաւորութիւն, այնու ամենայնիւ էլի անկարող է միայնակ օգնութեան հասնել հարիւրաւոր տեղացի և նոյնքան էլ գաղթական հիւանդների, եթէ նոյն իսկ հաշւի չառնենք շրջակայ գիւղերից ամեն օր այստեղ եկող բազմաթիւ հիւանդներին, որոնք նոյնպէս զուրկ են բժշկական օգնութիւնից: Գոմանոցի գաղթականների մէջ ես գտայ մօտաւորապէս 44 հիւանդներ, իսկ գիւղի մէջ նայեցի միայն 30-ի չափ ծանր հիւանդներ: Վտանգաւոր հիւանդութիւն առ այժմ շատ քիչ կայ գաղթականների մէջ. հիւանդութիւնների մեծ մասը առաջ է եկել սննդի պակասութիւնից և բնակարանների անյարմարութիւնից: Եթէ այս բոլորի վրա աւելացնենք և այն հանգամանքը, որ վաղարշապատցի ունեւորները, չը բաւականանալով վանական բժշկով, հրաւիրում են շատ անգամ նոյն իսկ Երեւանից բժիշկներ թէ վանքի և թէ գիւղի համար, որը սրանց վրա նստում է ամեն մի անգամ առ նուազը 20—25 ր., այն ժամանակ պարզ կը լինի, թէ որքան կարիք կայ այստեղ գիւղական բժշկի: Եւ յիրաւի, եթէ ունեւորների բժշկութեան վրա ծախսած գումարը հաշւելու լինենք տարվայ ընթացքում առ նուազը 500 ր., իսկ մնացած գիւղացիների ընտանիքների թիւը, չը հաշւելով չքաւորներին, ընդունելու լինենք 500 տուն, որոնք կարողանան տարեկան վճարել 2-ական րուբլի, այն ժամանակ կը կազմվի մի գումար, որով կարելի կը լինի ունենալ գիւղի համար առանձին ս ե փ ա կ ա ն բժիշկ: Այդ տեսակ բժիշկը չարունակ ոչ թէ միայն օգնութեան կը հասնի հիւանդներին անխտիր, այլ և իր խորհրդով ու խրատներով կը կարողանայ հիւանդութիւնների առաջն առնել:

Այս կողմից ուրախալի է միանգամայն Բարեգործական ընկերութեան ճիւղի վարչութեան եռանդը, որ աշխատում է գիւղական ամբողջ հասարակութեան հետ հիմնել ձրի ամբուլատորիա և հրաւիրել առանձին բժիշկ մի օգնականով: Ցանկալի է, որ այս գործի մէջ վարչութեանը օգնութեան հասնեն թէ գաւառապետը, թէ պրիստաւը, թէ տանուտէրը և թէ աւելի ձեռնհաս անձինք:

Բժիշկ Գէորգ Թամամշեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թէհրան, փետրվարի 10-ին

«Մշակի» № 6-ի մէջ կարդացինք պ. Ա. Բէկնազարեանցի բացատրութիւնը «Շաւիղ» շաբաթաթերթի դադարելու մասին: Մարդ զարմանում է պարոնի համարձակութեան վրա, որ հրապարակով թոյլ է տալիս իրան իրողութիւնը յեղաշրջել: Փաստերով մեր ասածը ապացուցելու համար, ստիպված ենք մի համառօտ տեղեկութիւն տալ «Շաւիղի» սկզբնաւորութեան, գործունէութեան և դադարման մասին: 1893 թ. Թէհրանի մի խումբ երիտասարդներ որոշել էին մի թերթ հրատարակել. արդէն ամեն բան պատրաստ էր, մնում էր թերթ հրատարակելու արտօնութիւնը ստանալ: Խմբագրական ժողովը վճռեց արտօնութիւն մի որ և է ռուսահպատակի անունով, որպէս զի թերթը ազատված լինի զանազան արկածներից: Ժողովը կանգ առաւ Ա. Բէկնազարեանցի վրա, քանի որ վերջինս, բացի ռուսահպատակ լինելուց, իբրև գրաշար լաւ ծանօթ էր տպարանական գործին: Թերթի արտօնութիւնը ստացվեց Ա. Բէկնազարեանցի անունով և վերջինս մի առ ժամանակ հպատակվում էր խմբագրական ժողովի իրաւասութեան: Կարճ միջոցից պարոնը մտածեց, որ ինքը միայնակ կարող է կառավարել թերթը. երևի հասարակական գործիչների դատինները նրան հանգստութիւն չէին տալիս: Եւ ահա «Շաւիղի» մէջ լոյս տեսան յօդուածներ առանց խմբագրական ժողովի արտօնութեան: Խմբագրական ժողովը ամեն ճիգ թափեց անկման առաջն առնելու, սակայն պ. Բէկնազարեանցը, ունենալով իրաւաբանական արտօնութիւններ (թերթի հրատարակչութիւնը) շարունակեց իր գործունէութիւնը, որին հետևեց խմբագրական ժողովի քայքայումը: Դրանից յետոյ «Շաւիղը» առ ժամանակ լոյս էր տեսնում գլխաւորապէս մի ուրիշ պարոնի խմբագրութեամբ: Սակայն պ. Բէկնազարեանը նրան էլ ճանապարհ գցեց և այժմ կրկնակի յանդգնութեամբ շարունակեց գործը: Պ. խմբագիրը իր թերթի միջոցով յայտարարում էր, որ եթէ թերթը մինչև անգամ դադարի, այնուամենայնիւ գործը շարունակողներ կը լինեն, որովհետև ինքը չկօլա է ստեղծել: Վերջին համարներից մէկում «Շաւիղը» իր ֆելիետօնում «Աստղ Արևելեան» թերթի թաղման հանդէսը կատարեց, չը լսելով բժիշկների խորհրդին, որ այդ թաղման չը մասնակցի, որովհետև «Աստղ Արևելեանի» հիւանդութիւնը վարակիչ էր: Բժիշկների գուշակութիւնը, տարաբախտաբար, իրագործվեց. «Շաւիղը» «Աստղ Արևելեանի» հիւանդութեամբ վարակվեց և ի Տէր հանգեաւ, որպէս զի այլ ևս երբէք յարութիւն չառնի:

Մի երկու խօսք ևս. պ. Ա. Բէկնազարեանցը «Շաւիղում» իսկ յաճախ կրկնում էր, որ ինքը մատնութեան և ինտրիգների զոհ է դառնում և թերթը չէ կարողանում կանօնաւոր հրատարակել: Այդ բոլորը ստութիւն է իր յանցանքը ծածկելու դիտաւորութեամբ: Տպարանը դուրս եկաւ Բէկնազարեանցի ձեռքից պարտքերի պատճառով: Գալով այն բանին թէ պ. Բէկնազարեանց իր ունեցած չունեցածը գործադրել է թերթի համար՝ այդ էլ սուտ է. Թէհրանի հասարակութիւնը պարոնին աւելի քան 1000 թուման պարտք է տուել (որ մինչև այժմ էլ չէ վճարված) թերթի համար: Չը նայած դրան, թէհրանցիները վերջերս անգամ առաջարկեցին ապահովել «Շաւիղի» գոյութիւնը, եթէ պարոնը ձեռք քաշի խմբագրի պաշտօնից և մնայ սոսկ հրատարակիչ. բայց Բէկնազարեանց օլիմպիական բարձրութիւնից գոչեց. թող ապահովեն թերթի գոյութիւնը, թող կազմակերպվի խմբագրական ժողովը, բայց ինքը իրան է վերապահում veto-ի իրաւունքը իբրև խմբագիր: Ահաւասիկ ձեզ այն մարդու թոյլ պատկերը, որը ճգնում իրան ներկայացնել իբրև անձնուէր գործիչ:

Գ. Պապեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսում տեղեկութիւն է ստացվել, որ Պետերբուրգի ազդեցիկ շրջաններում համակրութեամբ են վերաբերվում դէպի Թիֆլիսում հիմնվելի պօլիտեխնիկումի նախագիծը: Անհրաժեշտ է միայն, որ ապագայ դպրոցի միանուագ ծախսերի և տարեկան պահանջվող գումարի մեծ մասը ապահովված լինի տեղական միջոցներով:

—

Երէկ, Իւրեւից (Դորպատ) ստացանք հետեւեալ հեռագիրը. «Վաղը չորս հայեր արձակվում են համալսարանից՝ ուսման վարձը չը տալու համար: Հարկաւոր է անյապաղ օգնութիւն. երկու հարիւր քսան րուբլի է պահանջվում: Խնդրում ենք օգնութիւն հեռագրով, ուղղած համալսարան, ինսպեկտօրին, յայտնելով որ հայերի համար է:—Հայ ուսանողներ»: Երէկ անմիջապէս փոխադրեցինք խնդրած գումարը, 220 ր., ուսանողների օգտին մեզ մօտ հաւաքած փողերից»: Ուրեմն մեզ մօտ մնաց 586 ր. 90 կ.:

—

Երէկ, մարտի 24-ին, Միկօլօգ Եաչեվսկի կարդաց Ֆիլօկսերայի կօմիտեում մի զեկուցում, որով վերջնականապէս և ամենաորոշակի կերպով հաստատում է բ լ է կ ր օ տ հիւանդութեան գոյութիւնը Անդրկովկասում: Եաչեվսկի եկել է Պետերբուրգից՝ քննելու բլէկրօտի տարածման ձեւերը: Երեք օրից յետոյ նա կուղեւորվի Կախէթ, որտեղ երկու շաբաթվայ ընթացքում կայցելի զանազան այգիներ և կանի հետազօտութիւններ:

—

Ամսիս 23-ին, Վերին-Ագուլիսում վախճանված Գրիգոր եպիսկոպոս Աղափիրեանի մասին հետեւեալ մի քանի կենսագրական տեղեկութիւնները կարող ենք հաղորդել: Հանգուցեալը Դորպատի համալսարանում էր իր ուսումը ստացել. եպիսկոպոս ձեռնադրվեց Գէորգ կաթողիկոսից. վարել է զանազան ժամանակ ճեմարանի տեսչի, Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդի և Թօմա Առաքեալ վանքի վանահօր պաշտօնները: Նա ունի և գրական աշխատութիւններ, գլխաւորապէս կրօնական բովանդակութեամբ: Իբրև կրթված և ուսումնասէր հոգեւորական, ի հարկէ, շատ էլ փայփայված չէր էջմիածնի կողմից:

—

Կ. Պօլսից մեր թղթակիցը գրում է. «Տաճկաստան Ցարութիւն փաշային ականակուռ Օսմանիէ պատուանշան է շնորհված... Օրվան նորութիւնն այս է»:

—

Թիֆլիսում առեւտրական դպրոց բանալու հարցը լուծելու համար, մայրաքաղաքի լրագիրների խօսքով, պահանջվեց մի քանի լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաւաքել: Ինչպէս յայտնի է, այդ հարցը այժմ քննվում է ֆինանսների մինիստրութեան մէջ: Այդ լրացուցիչ տեղեկութիւնները հաւաքելու համար առեւտրի և մանուֆակտուրի դեպարտամենտը ուղարկեց Թիֆլիս ուսումնարանական մասի տեսուչ Դ. Մօրեվին:

—

«Нов. Обозр.» լրագիրը լսել է, որ նոր կարգադրութեան համաձայն, հայոց եկեղեցական ծխական դպրոցներում, որոնք կը բացվեն նոր կանօններով, ենթադրութիւն կայ նշանակել հայոց լեզուի վեց դասեր շաբաթը, ամեն մի դասարանում:

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման իր մարտի 23-ի նիստում որոշեց քաղաքի փողոցների մաքրելը թողնել սանտէրների վրա, բացի այն դէպքերից, երբ որ և է արտասովոր դէպքի պատճառով, օրինակ սաստիկ ձիւնից կամ մեծ հեղեղից յետոյ, փողոցները մաքրելու համար սովորականից աւելի ծախս է պահանջվում:

—

Մի մասնաւոր նամակով Պարսկաստանից, ՆՈՐ-ՋՈՒՂԱՅԻՑ հաղորդում են հետեւեալը. «Վարդանանց տօնի առիթով այստեղի ս. Ամենափրկչեան վանքի դահլիճում հանդիսաւորապէս կատարվեց Վարդանանց յիշատակը: Կարդացվեցին երկսեռ դպրոցների ուսուցիչների կողմից յարմարաւոր ճառեր և երգվեցին երգեր: Իսկ երեկոյեան տղայոց կենտրօնական դպրոցի բեմի վրա տեղի ունեցաւ ներկայացում: Խաղացին «Սուտ ճգնաւոր» պիէսը և անգլիերէն լեզուով մի դրամա՝ Ալֆրէդ մեծ թագաւորի կեանքից: Ներկայացման առանձին փայլ տուին պ.պ. Յ. խան Յովհաննիսեանց և Կ. Տէր-Յակոբեանց, առաջինը սուտ ճգնաւորի, իսկ երկրորդը Մայիլի դերում: Արտասանվեցին բազմաթիւ ճառեր, որոնցից մի քանիսը յարմարեցված էին Վարդանանց կեանքին և նպատակին: Ներկայացումը գլուխ բերողներն էին յատկապէս դպրոցների հոգաբարձուները և ուսուցիչները: Դահլիճը լի էր ընտիր հասարակութեամբ. կային բազմաթիւ եւրոպացիներ: Արդիւնքը յատկացվեց հայոց դպրոցներին»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Պ ա ր ի զ, մարտի 13-ին

Թէև քիչ մը ուշ, բայց կարծեմ աւելորդ չէ խօսել այն երկու երեկոյթներուն վրա՝ որոնք վերջերս տեղի ունեցան Պարիզի մէջ, բարեգործական նպատակով:

Առաջին՝ Պարիզի հայ Ուսանողական Միութեան կազմակերպած «գրական և երաժշտական երեկոյթը», որ կայացաւ ներկայ ամսի 10-ին (ն. տ.), Salle de l'Institut Charras-ի մէջ, ի նպաստ կարօտ ուսանողներու: Սրահը թէպէտև ոչ բաւական ընդարձակ՝ բայց խիստ շքեղ էր: Հանդիսականներու մէջ կը տեսնվէին Պարիզի հայ գաղթականութեան ամենէն ծանօթ անձնաւորութիւններն ու ֆրանսիացի ընտանիքներ. սակայն ընդհանուր թիւը սպասվածէն շատ պակաս էր: Չափազանց ճոխ էր երեկոյթի յայտագիրը, որուն մէջ կը փայլէին Պարիզի ամենէն հռչակաւոր արուեստագէտներուն անունները. բայց դժբաղդաբար, անոնցմէ մէկ մասը բացակայ լինելով՝ միայն կրցանք լսել Mounet-Sully, Rameau, տիկին Segond-Weber, և այլն որոնք՝ իրենց քանի մը կտոր արտասանութիւններով՝ յուզեցին հանդիսականներն ու ջերմ ու երկարատեւ ծափահարութիւններով ու անվերջ «կեցցէներով» ողջունվեցան: Իսկ հայերէն՝ նշանաւոր դաշնակահար Վահրամ Սրվանձեան, որ նուագեց իր կարգադրած քանի մը հայկական եղանակներն, որոնք ինչպէս միշտ՝ շատ սիրալիր ընդունելութիւն գտան, և Արշակ Չօպանեան, որ բեմէն կարդաց թարգմանութիւնն իր քանի մը արձակ և ոտանաւոր գրուածներու, որոնք՝ քրմծիծաղներու և սուլումներու տարափին տակ՝ արժանացան քանի մը ծափահարութիւններու: Չենք գիտեր թէ պ. Չօպանեան ինչ տխրղոսի տակ բեմ ելաւ իր գրածները կարդալու համար. իբրև գրականագէտ-բանաստեղծ... բայց աւելորդ էր այդ, որովհետև ուղողը կամ հետաքրքրվողը կրնար առնել այդ գրուածներն ու կարդալ իրեն համար. իբրև արուեստագէտ... բայց այդ անկարելի է. չենք կարծեր, որ արուեստագիտութիւնը արտաքին ձեւերու մէջ միայն սահմանափակել ուզէ պ. Չօպանեան: Ուրեմն բոլորովին անտեղի էր բեմ բարձրանալը պ. Չօպանեանի, որ թերևս ուրիշ պարագաներու մէջ աւելի դիւրութեամբ պիտի ծափահարվէր: Երեկոյթը վերջացաւ պարով մը՝ որ տեւեց մինչև առաւօտեան չորս ժամը:

Երկրորդը՝ Պարիզի հայոց Բարեգործական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ պատրաստված «գրական և երաժշտական երեկոյթը», որ տեղի ունեցաւ տասն օր յետոյ, Grand Orient-ի ընդարձակ ու փառաւոր սրահին մէջ, կարօտ հայ գաղթականներու օգտին: Հանդիսատեսները հա-

մամուլը [illegible] բազմաթիւ էին, [illegible] գործունէութեան։

[illegible]

Թիֆլ. Շաւարշ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Daily Chronicle» լրագրի խօսքով, [illegible] 10,000 [illegible]

—Կ. Պոլսից հեռագրում են մարտի 16-ին. [illegible]

—Եգիպ-Քիւդալից [illegible] «Times» լրագիրը [illegible]

—Լոնդոնից հեռագրում են մարտի 18-ից, որ [illegible]

—Փարիզից հեռագրում են. «Figaro» լրագիրը [illegible] Մակ-Կինլէյ [illegible] հարում ունենալ կօնգրէսի հետ: Նիւ-Եօրկում լոյս են տեսել հրաւիրագրեր պահեստի զօրախմբեր կազմելու երկու միլիօն կամաւորներից: Չիկագօյում և Բօստօնում ահագին միտինգներ են կազմակերպվում Կուբայի անկախութիւնը յայտարարելու նպատակով: Ցոյցերից սուլում են Մակ-Կինլէյի լուսանկարը: Կուբայի ապստամբները առաջարկում են Սպանիային 100 միլիօն դոլլար վարձատրութիւն, եթէ նա կընդունէ կղզու անկախութիւնը:

—Միացեալ Նահանգներում արտայայտված ոգևորութիւնը սաստիկ յուզում է հայրենասիրութիւնը Սպանիայում: Բանը այնտեղ է հասել, որ Մադրիդի եպիսկոպոսը հանգանակութիւն է բացել պատերազմական նաւեր գնելու համար. թատրոններում նոյն նպատակով ներկայացումներ են տրվում: «Tempo» լրագիրը ասում է, որ Սպանիան կը կարողանայ ցոյց տալ աշխարհին, թէ ինչպէս ժողովուրդը պաշտպանում է իր իրաւունքը:

—«Frank. Zeitung» լրագիրը յայտնում է, որ մարտի 14-ին Ռուսաստանը յանձնեց Բ. Դրան իր պատասխանը Աղէքսանդր Կարաթէօդորի-փաշայի Կրետէի նահանգապետ նշանակելու մասին: [illegible]

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible] կարված է ութ թև ունեցող մի խաչ: Վերևում գրված է հետևեալը. «Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի նամակը. ուղարկված է հրաշալի կերպով. գրված է Նրա սեփական ձեռքով հրէական լեզուով և ոսկի տառերով. գտնված է Երուսաղէմից 12 վերստ հեռու մի տեղ այս խաչի ձևով. բացատրել է եօթը տարեկան մի որբ տղայ, որ մինչև այդ համր էր և կոյր»: Իսկ խաչի մէջ գրված է թէ ամենքը պիտի սուրբ պահեն կիրակին և օգնեն աղքատներին. բացի դրանից ամենքը պարտաւոր են օրինակել այդ թուղթը և խաչը. և ով ունենայ իր մօտ այդ օրինակը, նա ոչ միայն ազատված կը լինի իր բոլոր մեղքերից, այլ և ոչ մի վիշտ ու ցաւ չի տեսնի:

Ուղարկելով Քրիստոսի այդ «նամակի» պատճէնը, ռուս բանւորը աղաչում է Կրօնշտատսկուն բացատրել՝ արդեօք պէտք է հաւատալ այդ թղթին: Հ. Կրօնշտատսկին, ի հարկէ, շտապեց հասկացնել բանւորին թէ խաբեբայութիւն է միայն և պէտք է այրել այդ թուղթը: Բայց քանիսներն են եղել, որոնք չեն դիմել Կրօնշտատսկուն և խաբվել են ճարպիկ վարդապետից...

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԱՐԻԶ, 24 մարտի: Վաշինգտօնից ստացված տեղեկութիւնները հաստատում են, որ Միացեալ Նահանգները և Սպանիան ընդունում են պապի միջամտութիւնը: Մակ-Կինլէյ հիւանդ է և յետաձգում է կօնգրէսին ուղղած իր գրութեան հրատարակումը:

ՀՌՈՄ, 24 մարտի: Վատիկանի շրջանները հաւաստացնում են, թէ ճիշդ չէ, որ երբ Մադրիդի պապական դեսպանը հաղորդեց Թագուհի խնամակալուհուն պապի հեռագիրը, որով պապը առաջարկում էր իր միջնորդութիւնը Սպանիայի և Միացեալ Նահանգների մէջ, որովհետև երկու կողմերն էլ չէին խնդրել. ճիշդ է միայն, որ պապը յայտնեց Մադրիդի իր դեսպանին և Վաշինգտօնի արքեպիսկոպոսին իր ջերմ ցանկութիւնը՝ խուսափել պատերազմից, և առաջարկեց համաձայնութեան գալ:

ՊԷԿԻՆ, 24 մարտի: Անգլիան Չինաստանից պահանջեց կապալով տալ Վէյ-Խայ-Վէյ, երբ եապօնացիները հեռանան այնտեղից:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 24 մարտի: Պաշտօնապէս հերքվում է, որ պապը առաջարկեց իր միջնորդութիւնը Սպանիայի և Միացեալ-Նահանգների վէճի մէջ:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Մարտի 20-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արժէ .	94	ռ.	85 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ „ „ .	46	„	$27^1/_2$ „
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ „ „ .	37	„	50 „
Պօլուիմպերեալ	—	„	— „
Մաքսային կուպօնները . . .	149	„	— „
Բօրսային դիսկօնտ . . .	$4^3/_4$	„	6% „
4% պետական ռենտա . . .	$101^1/_8$	„	— „
4% ներքին փոխառութեան . .	$100^3/_4$	„	— „
$4^1/_2$% դրաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի	$99^3/_4$	„	— „
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի .	$100^3/_4$	„	— „
Ներքին 5% առաջին փոխառութ. .	$283^1/_2$	„	— „
Նոյնը „ երկրորդ — .	248	„	— „
5% դրաւ. Թղթ. ազն. կալ. բանկի.	221	„	— „
5% պետական երկաթուղ. ռենտա .	—	„	— „
Պետերբ. քաղ կր. ընկ. օբլ. 5% .	102	„	— „
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ .	101	„	— „
Օդէսայի — — .	$100^1/_4$	„	— „
Թիֆլիսի — — .	$100^1/_2$	„	— „
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	—	„	— „
Նոյնը — — 5% — .	—	„	— „
Քութայիսի կալ. բանկի. 6% .	—	„	— „
Նոյնը — . — 5% .	—	„	— „

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

—

ԻԳԴԻՐ. Ա. Գալստեանց. Կրկնում ենք,—թէ ձեզ և թէ ուրիշ շատերի համար,—որ ձեր յիշած խմբագրութիւնը չէ վճարում բաժանորդագինը: Ինքներդ վերջացրէք, խնդրում ենք, ձեր հաշիւն այդ խմբագրութեան հետ և ազատեցէք մեզ այդ անախորժ գործից:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

—

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 1 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկվայ 4 ժամին և 1 րոպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 30 րոպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ առաւօտեան 9 ժամ և 15 րոպէին: Բ ա Թ ո ւ մ է հասնում երեկոյեան 8 ժամ և 28 րոպէին:

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 3 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ գիշերվայ 12 ժամ 6 րոպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 7 ժամ և 10 րոպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ՝ երեկոյեան 7 ժամ 55 րոպէին. Բ ա Թ ո ւ մ է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 28 րոպէին:

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 2 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ առաւօտեան 8 ժամ 15 րոպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 8 ժամ 34 րոպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս՝ երեկոյեան 9 ժամ 34 րոպէին: Բ ա գ ո ւ է հասնում ցերեկվայ 1 ժամ 2 րոպէին:

Մարդատար № 4 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ երեկոյեան 8 ժամ 35 րոպէին: Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 12 րոպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս առաւօտեան 11 ժամին: Բ ա գ ո ւ է հասնում առաւօտեան 6 ժամին

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամէն օր, բացի կիրակի օրերից:

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին հեարդային հ.
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—$10^1/_2$—$11^1/_2$ ժ.: կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—$2^1/_2$ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—56 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—$6^1/_2$—7 ժ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ
94—150 Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

«Մշակի» այս համարի հետ տարածվում է Թ ի ֆ լ ի ս ի և գ ա ւ ա ռ ա կ ա ն բաժանորդներին Եփրեմօվի «Էֆէդրա» յայտարարութիւնը: 1—1

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ բաւական ծանօթ ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ կը փափագէր ծառայել վաճառատանց կամ առևտրական գործակալութեանց մէջ դիւրամատչելի պայմաններով: Կարող է կատարել թղթակցի, հաշուապահի և գործակատարի պաշտօններ: Կը ստանձնէ նաև մասնաւոր դասեր յիշեալ լեզուների և թուաբանութեան: Դիմել Շէյթան բազար, Կրասիլնայա ուլիցա, կարնեցիների սրճարանը: 2—3

Չորեքշաբթի օր, մարտի 25-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ
տեղի կունենայ
յայտնի պիանիստուհի
ԴՐՈՒԿԵՐԻ
երկրորդ
ԿՕՆՑԷՐՏԸ
մասնակցութեամբ երգիչ ԿԱՄԻՕՆՍԿՈՒ
Տոմսակները կարելի է ստանալ Բ. Միրիմանեանի երաժշտական մագազինում, Դվօրցօվայա փողոց: 2—2

Զգուշացրէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. Ի Ւ Ր Գ Է Ն Ս

Ոչնչացնում է պեպէնները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պուտկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:

ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1893 թւի համար:

Կտորի գինը 50 կ., $^1/_2$ կտորի 30 կ.:

Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:

Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մօսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրօվի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուրինօվի և Գրիվնակի, պ.պ. Պօպօվների և Արիստակօվի մօտ:
(10, 25) 4—24

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

վարչութիւնը յայտնում է, որ ընկերութեան կանոնադրութեան § 31-ի համաձայն, մարտի 28-ին, շաբաթ օր, երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին Թիֆլիսի քաղաքային դումայի դահլիճում նշանակված է ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ, որի պարապմունքների առարկաներն են՝ 1) 1897 թ. տեղեկագրի, հաշուի և 1897 թ. նախահաշուի ընթերցումը և հաստատումը: 2) Պաշտօնատար անձերի ընտրութիւնը. վարչութեան գանձապահի, մի անդամի, քարտուղարի և խմբագրական մասնաժողովի վեց անդամի: Վարչութիւնը հարկ է համարում յայտարարել, որ վարչութեան վերջին նիստը նշանակված է մարտի 28-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին և մինչև այդ նիստը կը լինի այն նոր անդամների ընտրութիւնը, որոնք կը ցանկանան մասնակցել ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ:

Ընկերութեան 1897 թ. տեղեկագիրը ստանալ ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գրասենեակը, սկսած ամսիս 26-ից (Баронская ул. № 12) 1—4

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Շաբաթ, այս մարտի 28-ին, Գիւղատնտեսական ընկերութեան շէնութեան մէջ Ալէքսանդրեան այգում, բացվում է մրգերի կովկասեան գարնանային առաջին ցուցահանդէս:

Էկսպօնատների ընդունելութիւնը ցուցահանդէսում ցանկացողներից, 1—5 հատ իւրաքանչիւր տեսակից, լինելու է հինգշաբթի օրից, այս մարտի 26-ին, ամէն օր առաւօտեան 11 ժամից մինչև $2^1/_2$ ժամ կէս օրից յետոյ և 5 ժամից մինչև 7 ժամ երեկոյեան: 1—3

Լազարեան ճեմարան արեւելեան լեզուների

ՊԵՏ. ԽՈՐՀՐԴ. ԴԱՆԻԷԼ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ՔԱՆԱՆԵԱՆԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 7-րորդ յօդուածի հիմամբ Լազարեան ճեմարանի մասնագիտական դասարանների խորհուրդը՝ իր այս փետրվարի 7-ին կայացած նիստում վճռեց յայտարարել իգիտութիւն մասնագէտների առաջիկայ ե ր կ ո ւ նիւթերը՝ ե ր կ ո ւ մրցանակի համար՝ իւրաքանչիւրը 600 րուբլի:

Ա.—«Հաւաքումն և դասաւորութիւն արաբացի մատենագիրների հաղորդած տեղեկութիւնների Հայաստանի և հայերի մասին՝ մինչև ԺԴ. դարու վերջը՝ ներկայացրած նիւթերի քննական բացատրութեամբ հանդերձ:»

Բ.—«Նիւթեր ժամանակակից հայերի սովորութեան, իրաւունքի կամ ազգային իրաւաբանական սովորոյթների»:

Շարադրութիւնները կարող են ներկայացվել հայերէն կամ ռուսերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն:

Լաւագոյն շարադրութիւնը յիշեալ իւրաքանչիւր նիւթերից մէկի մասին կը պարգևատրվի խորհրդի կողմից վեց հարիւր (600) րուբլի մրցանակով:

Եթէ առաջին կամ երկրորդ նիւթի մասին ներկայացրած շարադրութիւններից երկուսը հաւասար արժանաւորութիւն ունենան, խորհուրդը կարող է բաժանել մրցանակը երկուսի հեղինակների մէջ:

Շարադրութիւնները պէտք է ներկայացվեն ոչ ուշ քան 7-ն օգոստոսի 1900 թ.:

Վերատեսուչ ճեմարանի՝ Վս. Միլլէր
Քարտուղար խորհրդարանի՝ Գ. Խալաթեանց

3—4

Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Меликъ. ул. № 13